

Sprog i Norden

Titel: Handlingsprogram för finska språket
Forfatter: Pirkko Nuolijärvi
Kilde: Sprog i Norden, 2010, s. 39-44
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

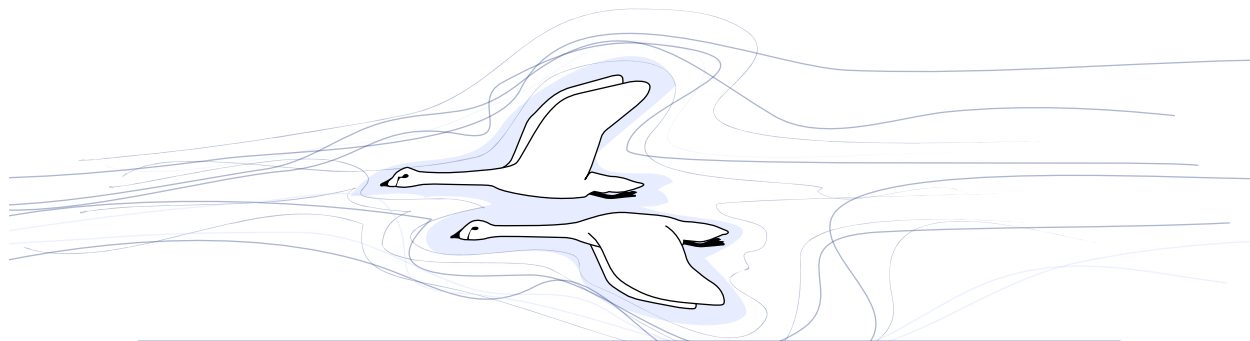
Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Handlingsprogram för finska språket

Pirkko Nuolijärvi

Det finska handlingsprogrammet Suomen kielen tulevaisuus (Finskans framtid) publicerades i Helsingfors våren 2009. Suomen kielen tulevaisuus är ett språkpolitiskt program för olika livsområden i det finskspråkiga Finland. Programmet hör till samma familj som de handlingsprogram som utarbetats i de övriga nordiska länderna på 2000-talet. Det finska handlingsprogrammet har utarbetats av en grupp som består av sakkunniga från Forskningscentralen för de inhemska språken och forskare från institutionen för finska och finska litteraturen vid Helsingfors universitet.

Finlands språklagstiftning är nästan 90 år. Den förnyade språklagen trädde i kraft 2004. Om språket och språkbruket stadgas också i många andra lagar och förordningar. Allmänna lagar och bestämmelser räcker dock inte, utan det behövs också andra dokument som ytterligare belyser språkbruket och språkvalet i samhället. Och det behövs inte bara dokument, utan viktigast är hur språket används i praktiken.

Det är inte första gången man diskuterar språkpolitik i Finland, utan diskussionerna har förts nästan tvåhundra år, först i storfurstendömet och senare i det självständiga Finland. Det är inte heller första gången det publiceras språkpolitiska program i Finland, utan redan 1998 utkom *Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kielipoliittinen ohjelma* (ett språkpolitiskt program utarbetat av Forskningscentralen för de inhemska språken). År 2003 publicerades *Tänk om...*, det vill säga Svenska språknämndens (i Finland) förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. Det nya handlingsprogrammet för finskan *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma* innehåller både en beskrivning av det nuvarande läget på olika områden och förslag till åtgärder i framtiden.

Vad och varför just nu?

Finskan är ett skyddat majoritetsspråk som överlag mår bra i dagens Finland, men dess användningsområde har smalnats, speciellt inom områdena naturvetenskap, teknik och ekonomi. Det nya handlingsprogrammets huvudsyfte är att stödja parallellspråkigheten på olika områden och på samma gång betona betydelsen av modersmålet. Det är viktigt att behärska och använda sitt eget språk och (inte eller) att kunna och använda andra språk. Syftet är också att betona modersmålets betydelse i våra liv.

Det finska handlingsprogrammet *Suomen kielen tulevaisuus* utgår från att vi bäst stöder mångspråkigheten i våra samhällen om vi själva också använder vårt eget språk aktivt och mångsidigt. Utgångspunkten är att finskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk också i framtidens Finland.

Det nya programmet kartlägger användningen av finskan på olika områden: skolan, högskoleutbildningen och vetenskapen, språkteknologin, företagsvärlden, förvaltning och fritidsverksamhet. Handlingsprogrammet lyfter fram konkreta åtgärder som staten, kommunerna, andra myndigheter och beslutsfattare i företag samt familjer och enskilda individer kan vidta för att bevara och stärka finskan.

Programmet presenterar inte bara förslag utan det ger också bakgrundsinformation om hur finskan har utvecklats till ett komplett och samhällsbärande språk i Finland, hur finskan används som förstaspråk och andraspråk i skolan, vilken roll finskan har i den högre utbildningen och som vetenskapsspråk, hur man behandlar finskan inom språkteknologin, på företag, i den nationella förvaltningen och Europeiska unionens organ, i medierna och i fritidsverksamhet.

Det finska handlingsprogrammet riktar sina förslag åt många håll. Om man vill garantera att finskan ska må bra också i framtidens Finland, krävs det åtgärder av riksdagen, regeringen, ministerier, kommuner, Utbildningstyrelsen, skolor, universitet, forskningsinstitut, Finlands Akademi, vetenskapliga sällskap, språkteknologiföretag och andra företag, EU-organ, nationella förvaltningsorgan, förlag, stiftelser och till sist men inte minst, av familjer och individer. Det är alltså ett stort antal institutioner och individer som kan påverka finskans ställning i det vardagliga livet i framtiden.

Förslag

I det följande presenterar jag programmets förslag och diskuterar det mottagande programmet har fått.

Ett av de främsta förslagen är att staten ska tillsätta en arbetsgrupp för att utarbeta ett språkpolitiskt program som beaktar alla de språk som används i Fin-

land. Under arbetet med handlingsprogrammet framgick det allt tydligare att staten borde ha ett brett och omfattande program som ska utarbetas med utgångspunkt i handlingsprogrammet för finskan, handlingsprogrammet för svenskan i Finland från 2003, handlingsprogrammet för romani i Finland (2009), de handlingsprogram för de andra minoritetsspråk som är under arbete och statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009.

Sverige har glädjande nog stärkt finskans ställning i Sverige under den senaste tiden. Det finska handlingsprogrammet vill också betona Finlands ansvar för sverigefinnarnas situation. I programmet föreslås att man från officiellt håll i Finland ska framföra krav till Sverige på att sverigefinskan ska bli ett samhällsbärande språk i de kommuner som har en betydande finskspråkig minoritet, dvs. till exempel Göteborg, Borås och Malmö som i dag inte är tvåspråkiga på samma sätt som vissa kommuner i Mälardalen och Tornedalen.

Programmet lyfter fram den nordiska språkdeklarationen som förpliktar också den finska staten att driva en aktiv språkpolitik så att de gemensamt överenskomna målsättningarna kan garanteras i Finland. Handlingsprogrammet betonar att eftersom undervisningsministerierna har undertecknat deklarationen borde de också följa upp situationen.

Skolan är en omgivning som är ytterst viktig för språket. Skolämnet modersmål och litteratur har alltid haft en speciell ställning på lågstadiet. Därför ska klasslärarutbildningen också ge lärarna tillräckliga kunskaper i finska språket. I årskurserna fem och sex är det ämneslärare som ska undervisa i modersmål.

Undervisningen i gymnasiet saknar inte heller betydelse för framtidens språkbruk. Programmet kräver flera kurser i finska i gymnasiet. Nu har eleverna bara sex obligatoriska kurser i modersmålet i gymnasiet, tidigare var det åtta kurser för alla. I Finland får finskspråkiga gymnasieelever sålunda mindre modersmålsundervisning än gymnasieeleverna i andra europeiska länder. Namnet på skolämnet *äidinkieli ja kirjallisuus* (modersmål och litteratur) borde ändras, och enligt det förslag som ingår i programmet skulle namnet *suomen kieli ja kirjallisuus* (finska språket och litteratur) bättre motsvara praxis i många andra länder. Det är ju inte bara finska som är ett modersmål i Finland!

Handlingsprogrammet uttrycker också en oro över att språkutbudet i de finska skolorna under de senaste åren blivit allt ensidigare. Kommunernas, dvs. skolornas, språkpolitik borde därför utgöra en del av den statliga språkpolitiken som betonar språkkunskapernas relevans i arbetslivet. Eleverna borde erbjudas ett mångsidigt urval av språk också i de skolor som ligger utanför de stora städerna. Numera läser de flesta engelska, vilket naturligtvis är bra, men också andra språk behövs. Dessutom har andelen svenska i de finska skolorna minskat. Svenskan är fortfarande ett obligatoriskt ämne, men de flesta elever börjar

få svenskundervisning först i sjunde klassen i grundskolan och har färre kurser i svenska än tidigare. Å andra sidan måste det framhållas att det fortfarande finns unga finskspråkiga personer i Finland som talar en utmärkt svenska.

En kritisk miljö för dagens finska är den akademiska världen. Finskans ställning i den högre utbildningen och inom forskningen bör tryggas med hjälp av åtgärder som främjar parallellspråkigheten i den vetenskapliga verksamheten. Handlingsprogrammet betonar att alla universitet måste utarbeta ett språkpolitiskt program som tryggar den finskspråkiga undervisningen – några har redan gjort det. Pro gradu-arbeten och diplomarbeten bör huvudsakligen skrivas på de nationella språken. Om en avhandling skrivs på engelska ska den förses med en sammanfattning på finska. Studenterna måste kunna presentera sina resultat också på finska på alla områden, och en forskare bör publicera artiklar också på finska. Programmet kommer därtill med ett mycket kraftfullt förslag: publicering på finska måste ställas som villkor för allmän finansiering, oberoende av område. Det är ju mestadels finska skattebetalare som betalar forskningen, och därför borde man ge dem något för pengarna också, dvs. resultat som till och med kan inverka på våra livsvillkor måste vara tillgängliga för alla invånare. Också vid klassificeringen av forskningen måste hänsyn tas till publikationer på finska.

Enligt förvaltningslagen måste tjänstemän inom förvaltningen öva sig i att skriva sakliga, klara och begripliga texter. Därför borde det erbjudas systematisk och kontinuerlig språkundervisning så att alla kan delta i den utbildning som behövs för att skapa ett fungerande myndighetsspråk och begripliga texter. En sådan undervisning behövs på offentliga institutioner och inom företag, som ju också är ansvariga för sitt språkbruk med sina kunder. Handlingsprogrammet konstaterar att det finns ganska få lagar och förordningar som stadgar något om företagens språkval och språkbruk, men företagens användning av de inhemska språken både internt och externt är ändå en viktig fråga.

EU-möten och annan verksamhet inom EU kräver många språk. Finskan är inte ett arbetsspråk på EU-möten, men det är i många sammanhang möjligt att få tolkning, vilket finskspråkiga politiker och olika representanter inte utnyttjar i så hög grad som de skulle kunna göra. Handlingsprogrammet vill betona att finskspråkiga talare fortfarande kan göra inlägg på finska i EU, och att man vid beredningen av ärenden skulle kunna använda fler finska texter i stället för engelska. Det är bra för hela språksamfundet att man också tänker på politiska och administrativa frågor på sitt eget språk och det sättet stärker både språket och användarens egen kunskap om olika ämnen.

Språkteknologin har i dag en ännu viktigare roll än den haft någonsin tidigare. Med olika språkteknologiska lösningar kan man stödja de mindre använ-

da språken. Därför är det viktigt att hitta olika sätt att tekniskt stödja öppen publicering, skapa elektroniska resurser osv. på finska.

Handlingsprogrammet vill upprätthålla en positiv inställning till finskan och lyfta fram de organisationer och individer som är duktiga på att använda språket både muntligt och skriftligt. Ett förslag är att det borde inrättas två språkpris: ett till en organisation inom den offentliga förvaltningen som aktivt har förbättrat sina texter och som skapat goda praktiker, och ett annat till en enskild tjänsteman vars språkanvändning fungerar som förebild för andra.

Finskans ställning i olika former av fritidsverksamhet är rätt stark. Bibliotekens ställning som kulturinstitut måste ändå tryggas. Biblioteken är Finlands diamant: de är öppna för alla oberoende av status, ekonomi, utbildning, ålder och så vidare. Biblioteken är ett konkret bevis på att demokratin och jämlikheten fungerar i Finland.

Översättare och översättningar har alltid varit viktiga för finskan liksom för alla andra små språkmiljöer. Utan påverkan från andra språkmiljöer skulle det finska språksamfundet och språket vara mycket fattigare. Därför betonar också handlingsprogrammet översättningarnas betydelse för finska språket och dess utveckling. Översättning av skön- och facklitteratur med liten upplaga måste därför stödas. I det rika Finland är det märkligt att professionella översättare måste kämpa för att få en hygglig lön för sitt arbete.

Slutsats

Språkpolitiken är ingen ö, utan den hänger samman med den allmänna politiken. Modersmålet är inte ett språk som vi lätt kan avstå från. Om vi trots allt gör det måste vi förstå att de efterkommande generationerna inte kommer att ha samma möjligheter som vi att använda sitt eget språk. Finlands flerspråkighet och vår inställning till våra modersmål hänger på de lösningar vi går in för. Det är vi som bestämmer. Vill vi göra det? Detta frågar många i dagens Finland, och det gör också handlingsprogrammet med sina förslag.

Litteratur

Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Författare: Auli Hakulinen, Jyrki Kalliokoski, Salli Kankaanpää, Antti Kanner, Kimmo Koskenniemi, Lea Laitinen, Sari Maamies ja Pirkko Nuolijärvi. Nätpublikation: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/>

Summary

In spring 2009 The Research Institute for the Languages of Finland published the language policy program for the Finnish language with the title *Suomen kielen tulevaisuus* (The future of the Finnish language). The program focuses on the following areas: primary and secondary education, higher education and the research sector, language technology, the business community, the public sector, and the leisure time activities (reading, media, games etc.). The program contains information on the present situation in Finland and includes numerous proposals addressed to the organs of the State, the parliament, the municipalities, the schools and universities, research institutes and scientific societies, companies, and also families and individuals. The article describes the main proposals of the Finnish language program.